

„15 ГОДИНИ БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ - СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ПРОМЕНИТЕ“

*Терин Елвер, Йоанна Митева**

Въведение

Петнадесетте години членство на Република България в Европейския съюз (ЕС) представляват период на икономически растеж и подобряване на редица макро- и микроикономически показатели. През този период българските граждани печелят от въвеждането и прилагането на политиките на ЕС, които оказват директно влияние върху качеството им на живот. Членството на България в ЕС е пряко обвързано и с положителното въздействие върху икономическото развитие на страната. В периода от стартирането на преговорите за членство през 1999 г. до присъединяването на страната към ЕС през 2007 г. БВП на глава от населението по покупателна способност нараства от 27 до 40.8% спрямо средното равнище за ЕС, а през 2022 г. достига 48.1%. Относителното забавяне на икономическия растеж спрямо предприєдинителния период се дължи и на съвпадането на периода на членството с голямата рецесия, настъпила след глобалната финансова и икономическа криза от 2007 година. Изминалите петнадесет години са немалък период, доколкото в страната са настъпили видими и значителни промени, но и недостатъчно време, доколкото натрупването на конкретни данни частично позволява по-задълбочени и формални статистически анализи. Целта на настоящото изложение е да очертае една възможна изходна рамка на анализ на стопанските ефекти на членството на България в ЕС и да предложи първоначални наблюдения върху този анализ. Изложението се характеризира с наличието на два

* Ученици от XII клас, ПДТГ „Димитър Хадживасилев“ - Свищов, със спечелено трето място на конкурса.

фокуса. Първият е динамиката на стопанските процеси вътре в страната чрез сравнение на спецификите преди и след присъединяването на страната към ЕС. Вторият е сравнение на стопански динамики в България и в страни, които са подобни на нея, но не са членове на ЕС, а се намират в различни отношения със Съюза. Вторият фокус на анализа на стопанските ефекти от членството на България в ЕС е важен и изключително релевантен, но той може да се случи само на базата на подготвен терен, т.е. въз основа на изясняване на вътрешната стопанска динамика във всяка от сравняваните страни. Това е причината анализът на връзката между членството в ЕС и вътрешните стопански процеси на България да предхожда сравнението на развитието на българското стопанство през последните десет години с други страни. Методът за постигане на целта на изложението е подбран предвид състоянието на академичното знание по темата в момента.

Изложение

1. Икономическо влияние на ЕС в България

От гледна точка на анализа на икономическите ефекти от членството, най-сериозна дейност е реализирана в рамките на Министерството на финансите. Вглеждането в макроикономическите последици от членството на България в ЕС единствено за периода след формалното присъединяване на страната през 2007 г. би било теоретично необосновано. Макроикономическите процеси в значителна степен се определят от очакванията на стопанските дейтели, като често по-дългосрочните очаквания са от ключово значение и за сравнително краткосрочни динамики и колебания в тези показатели. България фактически поема по пътя към членство в ЕС в края на 1999 г., когато е дадено формалното начало на преговорите. Към 2004 г. вече е ясно, че страната ще стане пълноправен член в началото на 2007 година. В процеса на присъединяване на практика доминират обществено-политическият дневен ред и стопанското развитие на страната. Извършват се реформи: приватизация, дерегулация, пререгулация и регулация. Създават се независими органи със значими стопански ресори.

2. Членството на България в ЕС: измерения на мобилността

Българските граждани днес се ползват от основните права на всеки гражданин на ЕС - правото на свободно движение, работа и установяване във всяка друга държава членка, без да бъдат подложени на дискриминация. Свободното движение на хора е една от фундаменталните свободи, гарантирани от Договора за ЕС (членове 3, 39, 40) и от правото на Общността. Политиките, свързани с гарантиране на свободното движение на хора, са най-одобряваните от българските граждани (87%) по данни на Евробарометър. След присъединяването на страната към ЕС българските граждани освен свободно да се придвижват в Европейското икономическо пространство (ЕИП) вече могат да работят и в редица държави членки, страни от ЕИП и в Швейцария. Професионалната квалификация на българските граждани в определени професии (медицинска сестра с общ профил, фармацевт, физиотерапевт, планински водач и агент по недвижими имоти) вече може да бъде призната при търсене на работа в чужбина по облекчена процедура с помощта на Европейската професионална карта - електронна процедура, която позволява онлайн проследяване на заявлението за признаване на професионална квалификация. За признаване на други професионални квалификации все още се ползва стандартната процедура. Българските граждани и фирми могат да предоставят услуги във всяка друга държава членка. В помощ на мобилните граждани е въведена и преносимостта на здравни права. Тя се състои в признаване на здравното осигуряване в друга държава членка, като периодът на здравно и социално осигуряване в друга държава членка се признава, а неплащането на здравни вноски в Националната здравноосигурителна каса

(НЗОК) за същия период не води до ограничаване или отнемане на права на здравноосигурените лица. Част от същата политика за подпомагане на мобилните граждани е и въведената през 2004 г. Европейска здравноосигурителна карта (ЕЗОК), от която се възползват и българските граждани след присъединяването на страната ни към ЕС. Тази безплатна карта дава право на здравноосигурените български граждани на достъп до спешна и неотложна здравна помощ във всяка друга държава. Същата категория граждани могат да ползват и неспешно лечение по определен от Министерството на здравеопазването и НЗОК начин, който трябва да е в съответствие с европейското законодателство. Бременните и родилките имат право на необходимата им медицинска грижа във всяка една държава членка според действащите норми там.

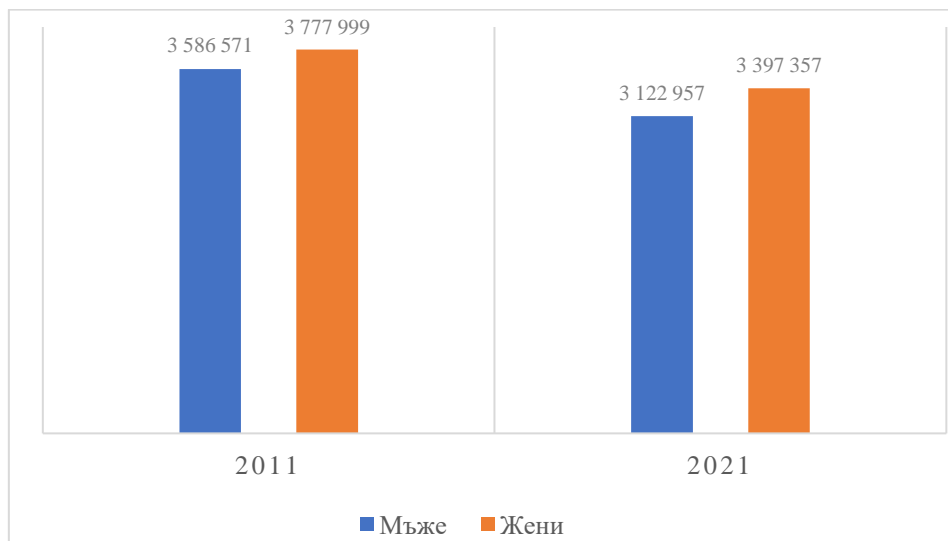
3. Политиките на ЕС и качеството на живот на българските граждани

Качеството на живот остава най-голямото предизвикателство за новите държави членки и там настигането отнема повече време. Както показва анализът в този доклад, догонването на старите държави - членки на ЕС, в областта на икономиката се движи с добри темпове. Гражданите обаче пряко оценяват ползите от членството на страната ни в ЕС по влиянието, което то оказва на качеството им на живот. Макар да е вярно, че в тази сфера изоставането на новите държави членки (вкл. България) се навакхва по-бавно, и тук има позитивни резултати от членството - например въведени са високи екологични стандарти за по-добро здраве. Българските граждани се ползват от защитата на едни от най-амбициозните в света стандарти за качество и опазване на околната среда с цел да се гарантира по-добро здраве. Политиките в тази област насърчават зелен, устойчив икономически растеж, при който конкурентоспособността на европейските производители на световните пазари се постига без увреждане на околната среда. По отношение на инфраструктурата - за третиране на отпадъци са изградени 18 регионални депа за твърди битови отпадъци. Изградени са инсталации за предварително третиране на твърди битови отпадъци, както и инсталации за сепариране и компостиране на отпадъци. В края на 2021 г. и началото на 2022 г. е приключена втората фаза на проектирането и строителството на завод за механично и биологично третиране на отпадъци на Столична община. Закрити и рекултивирани са 38 общински депа за битови отпадъци, които не отговарят на нормативните изисквания. Част от политиките на ЕС с директно влияние върху качеството на живот на българските граждани са тези, засягащи безопасността и качеството на храните. Те целят едновременно защита на потребителите (стандарти за хигиена на продуктите, стандарти за здравето на селскостопанските животни и контрола над растенията и т.н.) и доброто функциониране на единния пазар. Законодателството на ЕС гарантира правата на потребителите чрез директиви и в други области, като безопасност на козметични продукти, на играчки и детски стоки, текстил. На специална защита се радват и икономическите права на европейските граждани, като правото срещу заблуждаваща реклама, несправедливи условия на търговия, потребителски кредити, право на връщане на стока при дистанционна търговия, права при пътуване и пазаруване в друга държава. След присъединяването към ЕС българските граждани ползват и предимствата на достъпа до единния европейски пазар. За защита на техните права към Комисията за защита на потребителите (КЗП) действа и Европейски потребителски център в България (ЕПЦБ), който осигурява безплатни онлайн потребителски съвети за пътуващите в държави от ЕС и пазаруващите онлайн в рамките на единния европейски пазар. ЕПЦБ предоставя и безплатна професионална помощ и разглеждане на жалби на потребители срещу търговец, регистриран в друга държава членка.

4. Население и демографски прогнози

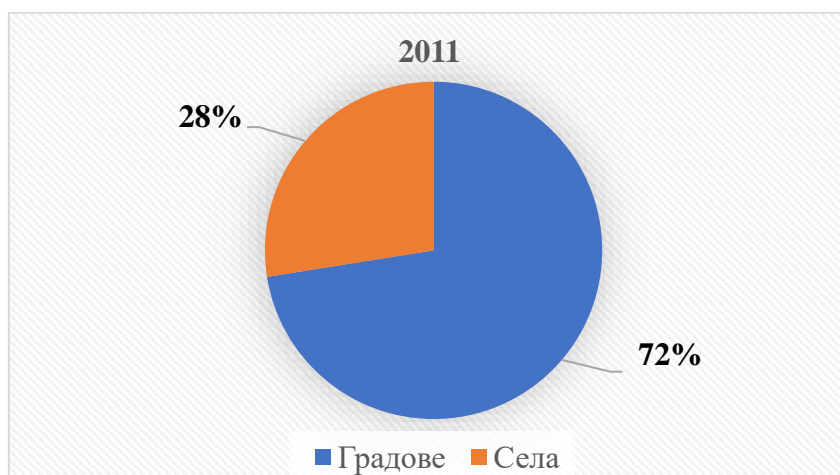
Към 1.02.2011 г. населението на Република България е 7 364 570 души. Жените са 3 777 999, или 51.3%, а мъжете - 3 586 571, или 48.7% от населението. Според разработената оценка населението на страната към 7.09.2021 г. е 6 520 314 души. Преброени са 2 813 847 домакинства със средно по 2 - 3 лица. Намаление на населението се наблюдава при последните четири преброявания, като най-голямо е през 2021 г. - с 844 хил. души. Факторите за развитието на населението са: естественото му движение, външната миграция, вътрешната миграция и административно-териториалните промени. В периода 2011 - 2021 г. населението намалява с 448 хил. души, или 53.0% от общото намаление за периода. Останалите 47% се дължат на отрицателното салдо на външната миграция през периода. Според оценката към 7.09.2021 г. жените са 3 397 357, или 52.1%, а мъжете - 3 122 957, или 47.9% от населението на страната. Забелязва се задълбочаване на процеса на застаряване. Делът на лицата на възраст 65 и повече навършени години се увеличава с 5.4% спрямо 2011 година.

Фиг. 1. Население на България за 2011 и 2021 година

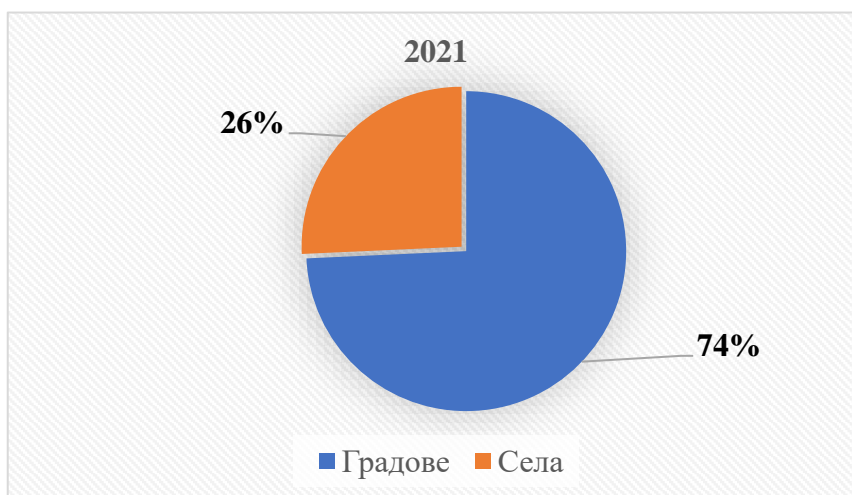

Запазва се тенденцията на урбанизация - в градовете живеят 5 338 261 души, или 72.5%, а в селата живеят 2 026 309 души, или 27.5% от населението на страната за 2011 година. Към 7.09.2021 г. населените места в страната са 5 257, от които 257 са градове и 5 000 - села. В градовете живеят 74.3%, или 4 843 175 души, а в селата - 25.7%, или 1 677 139 души.

Фиг. 2. Население в градовете и селата в Р България за 2011 година

Фиг. 3. Население в градовете и селата в Р България за 2021 година

5. „Еразъм+“ - най успешната програма на ЕС

„Еразъм+“ е програма на Европейския съюз за студентски обмен с цел обучение и стаж в чужбина, в която през 2012 г. участват 33 държави. Програма „Еразъм+“ е най-добре познатата програма на ЕС за подкрепа на образованието, обучението, младежта и спорта в Европа. Продължаващата до 2020 г. програма „Еразъм+“ предлага възможности не само за студенти. В нея са включени седем предишни програми и затова се предлагат възможности за най-различни хора и организации. Целта на програмата „Еразъм+“ е да допринесе към стратегията „Европа 2020“ за растеж, работни места, социално равенство и приобщаване, както и към целите на „Образование и обучение 2020“ - стратегическата рамка на ЕС в областта на образованието и обучението. Друга цел на „Еразъм+“ е насърчаване на устойчивото развитие на нейните партньори в областта на висшето образование и принос към постигане на целите на стратегията на ЕС за младежта. Всяка година ЕС финансира реализирането на хиляди мобилности и дейности за професионално развитие на учители и други педагогически кадри. Броени месеци преди

началото на новата Европейска програма за образование, обучение, младеж и спорт - програма „Еразъм+“ (2021 - 2027), за първи път стартира платформа за акредитация по новата програма „Еразъм+“. Целта на тази акредитация е да подпомага училища и организации, които желаят да създават проекти или да участват в бъдещи транснационални обмени и сътрудничества по програмата. Акредитираните организации получават пряк достъп до възможности за финансиране по линия на Ключова дейност 1 в секторите „Училищно образование“, „Професионално образование и обучение“ и „Образование за възрастни“ от програмата, която стартира през 2021 година.

5.1. Подпомагане с безвъзмездни средства на мобилността на студенти

Безвъзмездни средства от ЕС могат да се отпускат на студенти за покриване на част от техните пътни и дневни разходи през периода на обучение или стаж в чужбина. Размерът на тези безвъзмездни средства се определя от националните агенции след съгласуване с националните органи и/или висшите учебни институции въз основа на обективни и прозрачни критерии, а конкретните суми се публикуват на уебсайтовете на националните агенции и висшите училища. Разделението на групите държави според разходите за живот е представено в таблица 1.

1. Класификация на държавите според равнището на разходите за живот

Група 1 Държави по програмата с по-високи разходи за живот	Дания, Финландия, Исландия, Ирландия, Люксембург, Швеция, Обединено кралство, Лихтенщайн, Норвегия
Група 2 Държави по програмата със средни разходи за живот	Австрия, Белгия, Германия, Франция, Италия, Гърция, Испания, Кипър, Нидерландия, Малта, Португалия
Група 3 Държави по програмата с по-ниски разходи за живот	България, Хърватия, Чешка република, Естония, Латвия, Литва, Унгария, Полша, Румъния, Сърбия, Словакия, Словения, република Северна Македония, Турция

Източник: https://web2.tu-sofia.bg/Erasmus/Erasmus/obshta-informacia/erasmus-plus-programme-guide-2019_bg.pdf

Заклучение

Анализът на политическите, икономическите, обществените, образователните, културните и външнополитическите ефекти от членството на България в ЕС ни позволява да заключим, че тези петнадесет години са един от най-успешните периоди в българската история. Европейското членство стабилизира политическата ситуация в страната, подпомага икономическото развитие и смекчава преживяването на Голямата рецесия. Участието в общата европейска външна политика разширява шансовете на страната да постига по-успешно националните си интереси. Европейските кохезионни политики подпомагат както сближаването на страната с другите държави членки, така и създават условия за преодоляване на регионалните неравенства в България. Те са важен ресурс за повишаване на качеството на живот в страната, като действат едновременно с високите европейски стандарти за опазване на околната среда, за качеството на стоките и за защита на потребителите. Европейските политики за гарантиране на мобилност са условие за свободното пътуване на българските граждани и за запазване на социалните, здравните и образователните им права в ситуация на мобилност. Фондовете на ЕС се

оказват почти единствените финансови инструменти за провеждане на политики по солидарност и включване на маргинални и застрашени от социално изключване групи в българското общество. Накратко, членството в ЕС се оказва изключително важно за структурирането на едно приобщаващо, отворено общество в България. Напредъкът на страната е значим в сравнителна перспектива спрямо сходни страни, но без ясна европейска перспектива; напредъкът спрямо други държави - членки на ЕС, се оказва по-бавен. Пред страната все още стои необходимостта от реформи на ключови институции и сфери, както и нуждата от изграждане на административен капацитет, който би позволил още по-ефективното използване на европейското членство в полза на българските граждани. Данните показват, че България има интерес от задълбочаване на сътрудничеството с европейските институции във всички сфери. Необходими са политическа воля и активен граждански натиск. Всеки български гражданин печели, когато институциите следват нравствените ценности: свобода, уважение към достойнството на личността, солидарност и зачитане на човешките права. Тъкмо през тях можем да изградим включващо, толерантно и успяващо общество.

ИСПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ:

ЕК - Евростат: <https://ec.europa.eu/eurostat>

ИС Инфостат: <https://infostat.nsi.bg>

НСИ: www.nsi.bg